

«ANDORRA 80»: UNA RECERCA PSICO-SOCIOLINGÜÍSTICA

*Pere NOTÓ I BRULLES
Magí PANYELLA I ROSES*

PRESENTACIÓ

La finalitat d'aquest article és donar a conèixer què és «Andorra-80», la recerca de l'Institut d'Estudis Andorrans de Barcelona que tinc la satisfacció de dirigir.

El projecte «Andorra-80» és una macro-investigació sobre la totalitat de la població escolar que cursa l'ensenyament bàsic a Andorra.

Funcionalment s'ha dividit la recerca en dues fases per tal de fer-la operativa i alhora abraçar tots els infants (la totalitat de la població esdevé la nostra població experimental). La primera fase, en la qual treballarem actualment i que finalitzarà amb el curs 80-81, abasta els escolars de la capital andorrana amb una població pròxima al 40 % del total. La segona fase, que es realitzaria durant el curs 81-82, aniria adreçada a la resta de parròquies andorranes.

Els objectius de la recerca, els tractaré d'explicar a continuació, no sense assenyalar els perills de tota comunicació abreujada. Per una més completa referència vegi's el text de l'avantprojecte mecanografiat d'aquesta recerca de l'IEA (Notó 1980).

Per les seves característiques de dimensió i població, Andorra és el segon dels petits estats europeus. Per la seva situació geogràfica, Andorra és un Estat fortament determinat pel seu relleu, propi de les valls dels Pirineus i que fa de les Valls un sinònim d'Andorra. Per la seva situació política, probablement única al món en prendre l'Estat andorrà la forma de Co-Principat que té els seus orígens en els pactes entre els comtats de Foix i el d'Urgell (eclesiàstic), són els anomenats Pareatges que permeten a Andorra mantenir aquesta situació política pròpia d'ençà del primer terç del segle XIII fins als nostres dies.

En segon terme cal considerar que l'Estat andorrà, a partir de la segona meitat dels anys setanta, endegà l'anomenat Pla d'Andorranització adreçat a l'ensenyament, que resumidament podem conèixer mitjançant aquestes paraules dels seus inspiradors L. Armengol i Vila i A. Morell i Mora (1976):

«El M. I. Consell General es proposa d'emprendre i acomplir un esforç moral i material per assegurar a tots els infants que cursen estudis a An-

dorra un complement essencial de la seva educació, que els capaciti per a integrar-se de forma lliure, conscient i plena, a la societat andorrana, creant-los-hi plena consciència de ser-ne membres actius i operants.»

Fiter i Rossell, autor del Manual Digest, base encara avui de la Constitució Andorrana, descriu com els juristes a través de les lleis tracten de recollir el que és propi i idiosincràtic d'una comunitat. Aquestes formulacions jurídiques, com també l'obra de poetes i artistes, són, de fet, aproximacions al coneixement de la pròpia identitat social. Les recerques que estem duent a terme persegueixen aquests mateixos objectius, però amb la metodologia experimental de les Ciències Socials.

El nostre projecte pretén assolir tres diferents nivells d'objectius:

Els *primers* són els més concrets i objectivables, són els fruits directes de les nostres investigacions. Tracten de conèixer i explicar diferents aspectes de la consciència d'identitat col·lectiva dels infants andorrans, i d'assajar una primera anàlisi de la seva gènesi i característiques. També obtenir amb dades fiables quina és la realitat sociolingüística actual, gràcies a l'obtenció de la informació estandarditzada del grau d'aptitud de tots els nens andorrans, tant a nivell oral com escrit, de les diferents llengües usades a Andorra: català, francès i espanyol.

Els *segons objectius*, no directament lligats a la nostra recerca, consistirien en l'obtenció de les eines i els mitjans per a obtenir una sensibilitat creixent de la població andorrana en tot allò que fa referència a la seva identitat social.

Els *tercers*, que podrien considerar-se a llarg termini, serien l'anàlisi del Pla d'Andorranització actual per a relançar-lo amb major eficàcia i, si cal, promoure una nova ordenació de la política educativa del M. I. Consell General de les Valls.

APROXIMACIÓ PSICO-SOCIOLÒGICA

La Psico-sociologia defineix la noció d'identitat social, en sentit ampli, com una estructura cognitiva lligada al pensament representacional (ZAVALLONI 1973).

Cadascú té una percepció de la seva pròpia identitat, així com de la seva pertinença a uns grups determinats que és la part social de la identitat.

La noció d'identitat social planteja de manera nova i aclaridora els vincles entre els nivells psicològic i sociològic, perquè tradueix la negativa a contemplar el pensament social com una varietat simple del pensament individual.

L'interès per aquest concepte és molt recent sobretot dins de l'Escola de Psico-sociologia Experimental Europea i, en particular, dins del seu Laboratori (LEPS).

Es dins d'aquest context metodològic i tècnic que es troba el disseny psico-social del nostre projecte «Andorra-80», del qual cal ja comentar l'aspecte general: la seva finalitat és l'objectivació i operacionalització de les dades macrosocials per tal de constituir un Banc de Dades. Aquest as-

pecte general es diferencia de les recerques experimentals puntuals que es podran fer sobre la realitat andorrana. Per donar-ne un exemple real, incloem la investigació d'en Magí Panyella, col·laborador nostre en el projecte global, que estudia alguns aspectes de la categorització en la identitat social andorrana.

La identitat social fa referència al conjunt de persones i grups als quals pertany o se sent vinculat l'individu; és la representació social dels grups de pertinença i referència, i comporta alhora uns lligams emocionals i intel·lectuals amb aquests, permet a la persona sentir-se inclosa en unes comunitats i exclosa en unes altres, indígenes d'un país (el propi), i estrangers en els altres. L'interès per aquesta noció ens porta com a investigadors a cercar el coneixement de la identitat social andorrana, és a dir, de l'andorranitat com a pertinença a una mateixa comunitat estatal: Andorra.

Un dels més grans pensadors del nostre temps, Jean Piaget, assenyala la necessitat que la Psicologia trenqui amb les fronteres de l'individual per assolir el social. Portant-ho al terreny de la identitat endegà una sèrie de recerques sobre la noció de pàtria i d'estranger en l'infant (PIAGET i WEIL 1951). D'aleshores ençà, a Ginebra altres investigadors han prosseguit l'estudi de la identitat psico-social (Doise, Deschamps, Zavalloni, Mugny) i en contacte amb aquesta escola sorgeix la nostra investigació: vinculats amb ella tant en el disseny experimental com en el marc teòric.

La nacionalitat, en el sentit psico-sociològic, ha d'entendre's com un component important de la identitat social que fa referència als trets i característiques comuns dels individus d'una mateixa nació, i de la consciència que tenen d'aquests fets (NOTÓ 1979).

La nacionalitat és la part més immodificable de la identitat social (ZAVALLONI 1975), és a dir, que té unes característiques de constància i de solidesa, la qual cosa ens referma en el convenciment que la nacionalitat és una estructura que s'incorpora durant la infantesa. Kardiner (1939) i Linton (1968) afirmen que és en la infantesa quan es forma el que ells anomenen la personalitat de base, i que és constituïda per la mitjana dels trets comuns d'una cultura determinada i és considerada el principal factor de la identitat social i de la nacionalitat. És per aquest motiu que en les nostres recerques treballarem amb infants, ja que volem veure quan (entre quins estadis del desenvolupament) apareix pròpiament la identitat social. Per això, hem construït una sèrie de proves i experiments que hem passat als nens i que ens permeten veure la gènesi de llur nacionalitat. Aquestes proves globals que fan referència a l'aspecte general de la recerca les hem anomenades ISAE-80 (Identitat Social Andorrana Explícita), que descrivim més endavant.

L'ESPECIFICITAT SOCIOLINGÜÍSTICA ANDORRANA

La nostra investigació es centra en l'estudi de la identitat social dels andorrans. Sabem que aquesta es manifesta en un conjunt de senyes, signes, símbols, específics, que produeixen unes determinades actituds semblants per a una mateixa col·lectivitat. L'estudi d'aquestes actituds ex-

plicites el realitzem mitjançant el nostre qüestionari ISAE-80, amb el qual obtenim les dades quantitatives que representen aquestes. Fins aquí la part psico-social de la nostra recerca. Les nostres investigacions no serien completes sense l'estudi de la, sens dubte, senya d'identitat primordial, *l'especificitat sociolingüística andorrana*. Establím, així, un nexa interdisciplinari entre la Psicologia Social i la Sociolingüística.

Per a millor comprendre l'especificitat sociolingüística d'Andorra cal considerar en primer terme que la *llengua oficial és el català*, i és l'únic Estat del món on gaudeix de l'oficialitat en exclusiva. Tanmateix, el català no és únicament la llengua d'Andorra, sinó d'una comunitat més àmplia, socioculturalment parlant, que coneixem per Països Catalans. També és cert que el català, com tota llengua, no és una realitat rígida i homogènia, sinó que és pluriforme segons les comarques i els països que la parlen. Andorra posseeix una varietat del català que es troba en la cruïlla del català nord-occidental i del nord-oriental.

L'especificitat lingüística andorrana no s'escapa pel fet d'utilitzar una modalitat del català en la parla i de l'ús del català normatiu en l'escriptura, sinó que per la seva situació geopolítica, Andorra pren, com a Estat sobirà, la forma de co-principat: dos senyors, dues cultures, dos poders, com diuen L. Armengol i A. Morell (1976), i aquests aspectes tan importants cal afirmar-los des de bon principi. Aquesta particularitat permet que en l'Estat andorrà convisin i siguin llengua de cultura les llengües dels dos Estats veïns, el francès i l'espanyol, no solament a l'escola sinó també al carrer, i en els mitjans de comunicació social, com per exemple el cinema i la televisió.

Podríem concloure dient que l'especificitat lingüística de la comunitat andorrana és de posseir el català com a llengua oficial de l'Estat i alhora un multilingüisme viu en les relacions familiars, les polítiques, les comercials o les pròpiament educatives, constituït per les tres llengües esmentades: el català, el francès i l'espanyol.

Calia assenyalar la particularitat multilingüe andorrana perquè creiem que la relació entre la llengua (llengües) i la identitat social és bàsica i fonamental.

La coexistència pacífica i alhora enriquidora de diferents llengües no ha de fer-nos oblidar l'existència de conflictes (en el sentit sociolingüístic) en una comunitat plurilingüe. Caldrà per tant conèixer com aquestes llengües interactuen entre si, a nivell de cada individu alhora que a nivell de grup social. Totes aquestes apreciacions es deriven d'una anàlisi sociolingüística. Cal, en un context d'anàlisi sociològica, rebutjar el concepte de bilingüisme, perquè ha donat lloc a tants usos, que s'ha tornat molt difús (PUIG, 1979).

El grup social és més o menys diglòssic; l'individu serà més o menys bilingüe.

ASPECTES DE LA CATEGORITZACIÓ EN LA IDENTITAT SOCIAL ANDORRANA
UNA INVESTIGACIÓ EXPERIMENTAL PSICO-SOCIOLÒGICA

Vivim actualment un moment especialment significatiu en la represa de l'interès pels fenòmens idiosincràtics de cadascuna de les col·lectivitats humanes. El dret a la diferència, el renaixement a la consciència de les noves i velles nacions, el reconeixement de les minories, en serien expressió palesa arreu del món.

En tots aquests fenòmens socials es troba un denominador comú: la recerca de la identitat col·lectiva.

D'entre totes les ciències socials, és la Psico-sociologia la que dels anys setanta ençà hi dedica un major i particular atenció adoptant-la com a objecte d'estudi i experimentació (Zavalloni, Tajfel, Turner, de l'Escola Europea de Psicologia Social).

Tot això reflecteix l'interès creixent dels grups per a conèixer millor les característiques de llur pròpia identitat col·lectiva.

No és estrany trobar-nos, avui, grups, pobles, nacions, així com els seus representants, realitzant considerables esforços en la recerca de les pròpies senyes d'identitat. En aquest sentit el Co-Principat d'Andorra no és una excepció, i diferents autors (Morell, Armengol) n'assenyalen la importància de cara a la construcció de la moderna societat andorranca en evolució i canvi, influïda per fenòmens socials de la importància de la immigració i les seves relacions amb els dos Estats més pròxims.

Així, dins del marc global de la investigació «Andorra-80», utilitzant part de la informació que proporciona el seu ric Banc de Dades, s'ha construït un disseny experimental per a avaluar certs aspectes de la categorització en la identitat social andorranca.

S'entén per categorització el conjunt de processos psicològics que tendeixen a ordenar l'entorn en termes de categories: grups de persones, d'objectes, d'esdeveniments (o grups d'alguns dels seus atributs), en tant que són adés semblants, adés equivalents els uns als altres, per a l'acció, les intencions o les actituds d'un individu (TAJFEL 1971).

El paper de la categorització en les activitats perceptives i cognitives d'un individu és, doncs, central, ja que la delimitació de l'entorn es fa reagrupant ítems equivalents els uns als altres, sota un determinat punt de vista, i és una condició *sine qua non* per a la supervivència de l'individu i del grup social.

La funció essencial és pràctica, sistematitza l'entorn, el classifica en categories, a les quals l'individu atribuirà unes o altres propietats i característiques, i omplirà les categories així construïdes, de valor.

La identitat social és una noció que es situa en el punt d'intersecció entre el camp sociològic i el psicològic, està relacionada amb el coneixement que l'individu té de la seva pertinença a certs grups socials i amb la significació emocional o valorativa que resulta d'aquesta pertinença (TAJFEL 1971).

Els experiments de Tajfel i col·laboradors i de Billing, recollits a TAJFEL (1971), ens mostren que la inducció, en els subjectes, de la representació

d'un ambient social compost per un *ingroup* i per un *outgroup* suscita comportaments discriminatoris en favor de l'*ingroup*.

L'individu es definirà a si mateix i els altres en relació als llocs que ocupen en un sistema de categories socials, és a dir en funció de la pertinença a uns grups socials determinats. En aquest sentit es podria definir, doncs, la identitat social com l'assignació d'una posició, d'un lloc per a un individu o individus dins un sistema de categories socials.

El nostre disseny experimental es compon, primordialment, d'una prova breu de deu ítems, els quals es refereixen a una temàtica concreta que en el nostre cas és la cultura. A aquest respecte els subjectes es veuran obligats a atorgar unes determinades puntuacions per referència a quatre categories establertes, que en el nostre cas són: català, francès, espanyol i andorrà. Les categories proposades sempre seran aquestes quatre.

Vegeu-ne un exemple a continuació:

Ítem 1. Quin és l'art romànic més interessant?

- A) El romànic català.
- B) El romànic francès.
- C) El romànic espanyol.
- D) El romànic andorrà.

L'experiment consisteix a obtenir una avaluació que es realitzarà per cada subjecte mitjançant la distribució d'uns punts: la categoria escollida en primer lloc rep vuit punts; la segona, sis; la tercera, quatre; i la quarta, dos. Els subjectes estan obligats a assignar totes aquestes puntuacions per a cada un dels ítems.

D'acord amb les nostres hipòtesis, els subjectes tendiran a avaluar més positivament la categoria «andorrà», però alhora donaran puntatges més alts a les categories «francès» i «espanyol» que no pas a la categoria de «català», ja que opinem, a partir de Tajfel, que el subjecte privilegia en primer lloc la pròpia categoria i alhora prima les categories més allunyades en un intent de separar-se representacionalment de les que objectivament li són més properes i amb aquesta estratègia reafirmar la peculiaritat de la seva identitat social.

El nostre disseny experimental acaba amb una segona etapa que modifica lleugerament l'experiment precedent, en introduir-hi la noció de *competició social* que ens aporta Turner. Per a ell, la identitat social positiva depèn d'una comparació entre grups en la qual cadascun intentarà diferenciar-se respecte als altres, tendint cap al pol amb valor positiu dins de la dimensió de comparació. Cada un dels grups intenta diferenciar-se de l'altre, i és «millor», quant a la dimensió en qüestió.

Turner (1977) opina que la categorització social no seria una simple comparació intergrupal, cosa que la vincularia a la identitat social positiva, sinó que dependria més de l'efecte de la competició social.

És per aquest motiu que introduïm en un grup experimental de subjectes un discurs que és previ a la contesta dels qüestionaris. Aquest discurs fa referència a Andorra i se la fa entrar en forta competició amb les categories: francès i espanyol, però no amb la categoria català. S'espera que els subjectes que realitzin aquest segon experiment aminoraran la in-

tensitat de l'efecte obtingut en l'experiment anterior, és a dir, donaran valors més alts a la categoria català que no pas els subjectes del primer experiment on suposem que s'haurà avaluat amb menys puntuació la categoria català, en no existir discurs previ.

Aquests resultats seran un complement d'informació qualitativa del qüestionari bàsic sobre identitat social ISAE-80 (Identitat Social Andorrana Explícita).

DESCRIPCIÓ DEL MOMENT ACTUAL DE LA RECERCA «ANDORRA-80»

Tal i com hem assenyalat, la primera fase de la recerca «Andorra-80», pràcticament acabada, correspon a l'estudi de la població escolar d'Andorra capital.

Ens trobem en la recta final de la recopilació de dades directes. Com és evident, el nombre de la població estudiada ens obligà a una estratègia que multipliqués la nostra capacitat d'obtenció de resultats. Mercès a l'ajut de l'Assessoria Pedagògica de la Casa de la Vall, organitzarem els primers equips de monitors que recolliren el total de la informació sobre primera etapa. El nostre agraïment, doncs, a aquests equips de treball, monitores i monitors, tant per llur aportació en temps com per la cura en els registres i la quantificació.

Gràcies a aquests equips (cinc), que tingueren un ensinistrament previ, com també a l'inestimable ajut dels mateixos professors de les escoles, s'ha pogut treballar sobre tota la població escolaritzada a la parròquia d'Andorra i obtenir en un curs la informació de les escoles que constituïen la primera etapa de la nostra recerca general.

Abans d'acabar voldria assenyalar breuissimament algunes característiques d'aquesta recerca:

1) *Situació escolar d'Andorra*: Tota la demografia escolar es troba repartida en unes proporcions quasi idèntiques entre Escola Andorrana, Escola Francesa i Escola Espanyola.

2) *Les eines que utilitzem*:

a) Eines sociolingüístiques: el test CGM-62 en francès del Ministeri d'Educació Nacional amb l'adaptació catalana de Gentil Puig, i l'adaptació espanyola feta per nosaltres gràcies a l'ajut de Joaquim Molas, en la part de Literatura, i del mateix Gentil Puig en la part estructural i sociolingüística.

b) Eines Psico-sociològiques: L'instrument fonamental per a poder obtenir les dades ha estat l'ISAE-80 de Pere Notó i Magí Panyella, qüestionari tancat que consta de tres proves diferents instrumentals, verbals i manipulatives.

3) *Valoració*: No és certament encara el moment d'avaluar aquesta primera fase que acabà en setembre del 1981. Entre altres motius perquè encara no s'ha recollit la totalitat de les dades directes, i de les obtingudes no totes han estat codificades per a l'ordenador.

Voldriem, tanmateix, assenyalar que d'aquesta primera etapa, amb el conjunt d'experiments que la componen, en sortirà el proper curs una

publicació amb tots els resultats, dins de les edicions de l'Institut d'Estudis Andorrans.

Esperem la utilitat d'aquest primer contacte amb TREBALLS DE SOCIO-LINGÜÍSTICA CATALANA, així com amb els seus lectors, a qui demano que sàpiguen disculpar-nos les deficiències d'unes notes escrites amb massa celeritat, malgrat que això no n'excusi els aspectes més «silvestres».

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- ARMENGOL I VILA, L.; MORELL I MORA, A.: «L'andorranització de l'ensenyament» dins *Bilingüisme i educació* (2.^{on} seminari), Barcelona, Teide, 1976.
- KARDINER, A.: *The individual and his society*, New York: Columbia University Press, 1939.
- LINTON, R.: *Le fondement culturel de la personnalité*, Paris, Dunod, 1968.
- NOTÓ, P.: «Avantprojecte de la recerca "Andorra-80" sobre la identitat social i la realitat sociolingüística andorrana» (text mecanografiat), IEA 1980 (NOTÓ 1979).
- PIAGET, J.; WEIL, A. M.: «Le developpement chez l'enfant, de l'idée de patric et des relations avec l'étranger». *Bulletin International des Sciences Sociales*, Paris, UNESCO, 1951.
- TAJFEL, H.; FLAMENT, C.; BILLING, M. G.; BUNDY, R. P.: «Social categorization and intergroup behaviour», *European Journal of Social Psychology*, 1971.
- TURNER, J. C.; BROWN, R.; TAJFEL, H.: «Social Comparison and self-interest in Ingroup Favoritism», University of Britol, Mimeo, 1977.
- ZAVALLONI, M.: «L'identité psychosociale, un concept a la recherche d'une science», in: S. MOSCOVICI (ed.), *Introduction a la psychologie sociale*, Paris, Larousse, vol. 2, 1973.
- ZAVALLONI, M.: «Social identity and the recording of reality: its relevance for cross-cultural psychology», *Journal International de Psychologie*, 1975.